

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Als ik u vraag in enige woorden weer te geven wat een „forens” eigenlijk is, heb ik een redelijke kans, dat u mij bepalingen of omschrijvingen levert over een tweevoudige woon-plaats en werk-plaats, als ik het zo mag zeggen. En als u er dan een woordenboek bijhaalt, krijgt u waarschijnlijk ook nog grotendeels gelijk. Maar mijn ondeskundige definitie is veel eenvoudiger. Hoor maar: een forens is iemand die z'n dag niet kan beginnen zonder een ochtendblad uit een stationskiosk. Nu moet u niet extra aardig willen wezen door te zeggen: „een verkeerd ochtendblad”; want dat is hoogstens een halve waarheid.

Er zijn twee of drie dagen in de week dat ik ook forens ben, en ik weet dus waarover ik spreek. Maar soms zijn de anderen mij zó massaal voor geweest bij het kopen van een ochtendblad — een goed ochtendblad uiteraard — dat ik moet kiezen tussen geen of een ander. Het halve leven bestaat uit kiezen, maar gelukkig niet altijd op zo'n vroeg uur. Niet kiezen, niets kiezen, is ook kiezen; het leven is vol onverhoedse tegenstellingen en onontkoombaarheden. En zo zat ik als geheid humanist plotseling in de trein met een roomse krant. Mijn overbuurman heeft misschien wel gedacht dat er voor mij toch nog enige hoop was op een late bekering. En waarom ook niet? Als het concilie straks in z'n zeventiende zitting Galilei rehabiliteert en Erasmus heilig verklaart, moeten wij haast wel mee...

Ik zat daar dus met een roomse krant, en om precies te zijn: het was de Volkskrant van dinsdag 5 januari 1965, en wel bladzijde 5. Misschien hebt u inmiddels in andere kranten een soortgelijk verhaal gelezen, maar dan stellig beknopter, minder bewogen. Ik zou in staat zijn u het hele stuk voor te lezen, maar dan bleef er geen tijd meer over voor mezelf, en dat vindt iedere radiospreker jammer, zégt mén. Ik zal dus met enkele aanhalingen en samenvattingen volstaan, maar toch zó uitvoerig dat u de feiten compleet kent voordat ik er straks enig touw aan vastknoop. Enig humanistisch touw uiteraard.

De krant begint aldus: „De komende weken

zijn beslissend voor de Spaanse Maria Gonzalez (28). De vijfde februari staat in haar geheugen gegrift als een fatale datum. Volgens de ambtelijke bepalingen zal zij na die tijd in Nederland als ongewenste vreemdeling worden beschouwd en met haar dochtertje Giovanna (dan nauwelijks anderhalve maand oud) het land moeten verlaten. Maar waarheen? Terug naar Spanje lijkt de enige mogelijkheid, maar praktisch betekent dit voor Maria Gonzalez een terugkeer naar het niets”.

En dan volgt het trieste verhaal: een getrouwde Spaanse vrouw die naar Nederland komt omdat haar man hier werk denkt te vinden. Als zij blijkt opnieuw een kind te verwachten — haar tweede —, laat haar man haar in de steek en vertrekt met het stoomschip De Noorderzon, niemand weet waarheen. Maria Gonzalez vindt nu zelf een baantje in een bekend hotel te Amsterdam en doet haar werk uitstekend. De directie, aan wie zij tenslotte de lang verzwegen zwangerschap bekend, handhaaft haar in haar functie en zoekt en vindt ook een humane oplossing voor dit moeilijke geval.

„Maar — zo schrijft de krant — Maria's rust werd op 10 november opnieuw verstoord. Aan de hand van de bepalingen beschikte de minister van Sociale Zaken afwijzend op een aanvraag van een werkvergunning. Vrouwen van buitenlandse arbeiders mogen hier slechts werken als hun echtgenoot in Nederland verblijft en als het huwelijk kinderloos is”.

Men ziet hoe wijs een minister, natuurlijk

personalia

GARMT STUIVELING. Geboren 1907. Volgde de H.B.S. te Groningen, Staatsexamen. Studeerde daarna aan de universiteit van Groningen en deed doctoraal examen in 1932. In 1934 gepromoveerd. Sinds 1935 leraar te Hilversum en sinds 1951 hoogleraar aan de universiteit van Amsterdam. Hoofdbestuurslid van het Humanistisch Verbond sinds de oprichting.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 10 januari 1965

HARTELIJK DANK

aan al degenen, die hun abonnementsgeld van f 5,50 voor het Woord van de Week over 1965 reeds per giro hebben voldaan. En dit zijn er veel.

Ook onze dank aan hen, die dit zeer binnenkort eveneens nog zullen doen en wel op postrekening 58, t.n.v. de Humanistische Luisterkring te Utrecht.

Als omschrijving:

„W. v. d. W. 1965”.

U bespaart ons hierdoor heel veel werk.

De administratie.

bijgestaan door een staf van ambtenaren en gestimuleerd door al het intellect van 225 leden der Staten-Generaal, soms wel eens kan zijn. Nederland lijdt aan overbevolking, zegt men, al laat de overheid iedere maatregel achterwege om daar tegen in te gaan. Want onze opvattingen van zedelijkheid en fatsoen gedogen geen ministeriële tussenkomst in de slaapkamer. Maar behalve aan overbevolking lijdt Nederland tegenwoordig ook aan ondbearbeidskrachting. En daar gedogen onze opvattingen van zedelijkheid en fatsoen wél ministeriële maatregelen: we halen Belgen en Duitsers, Fransen en Italianen, Spanjaarden en Grieken, Turken en Vuurlanders met allerlei fraaie aanbiedingen hierheen en zijn dan bar verbaasd, om niet te zeggen verontwaardigd, als zo'n internationale forens, gewend aan een ánder klimaat, aan ándere eetgewoontes, aan ándere omgangsvormen, aan ándere huisvesting, en aan een eigen vrouw, niet onmiddellijk uit volle borst het Wilhelmus meezingt. En om nu de kool en de geit te sparen — nee, dat is een sprookje; ik bedoel: — om nu de steenkool en de zedigheid te sparen, mogen vrouwen van buitenlandse arbeiders hier alleen werken „als hun echtgenoot in Nederland verblijft en als het huwelijk kinderloos is”. Het is weliswaar de enige officiële bepaling die onze dreigende overbevolking wat afremt, maar als bepaling is-ie dan ook éniġ. Kan men voor de ambtenaar die dit heeft uitgevonden niet eens flink in de ideeënbus blazen?

Vijf weken lang hebben de hotel-directie en andere personen die Maria Gonzalez hadden leren kennen en met haar lot begaan waren, geprobeerd de zaak tot een goed einde te brengen. Tot 18 december. „Toen — zo zegt mijn krant — kwam het bericht dat Maria Gonzalez binnen drie dagen het land uit moest. Ongeacht haar omstandigheden — financieel, moreel en lichamelijk — diende zij te vertrekken. Maria raakte volslagen in paniek. Toen zij via de directie op de hoogte werd gebracht, verloor zij het bewustzijn. Diezelfde nacht werd Giovanna geboren — ruim een maand te vroeg”.

Natuurlijk heeft de ambtenaar die de regeling ontwierp, de minister die haar vaststelde, het diensthoofd dat „voor deze” het uitwijzingsbesluit ondertekende — natuurlijk heeft nooit iemand ten departemente aan zo'n mogelijkheid gedacht. Te veel fantasie is ongezond, dat moet je overlaten aan artiesten en ander buitendepartementaal slag

volk. Orde is orde, wet is wet, bevel is bevel.

„Moeder en kind verbleven zes dagen in het Wilhelmina-gasthuis. Inmiddels liep een laatste bemiddelingspoging op niets uit. Uitsstel was het enige waartoe de instanties te bewegen waren”, zo zegt de krant.

Maar wat had men dán verwacht? Ménsen kunnen nog wel eens iets bijzonders doen, het hotel-personeel bijvoorbeeld, dat voor een complete uitzet zorgde en voor een kamer vol bloemen toen Maria Gonzalez het ziekenhuis verliet. Maar heeft men buiten de plantsoendienst ooit een „instantie” ontdekt die voor bloemen zorgt, een instantie die een uitzet cadeau doet? Instanties zijn onwrikbare dingen die altijd en overal hooguit tot iets te bewegen zijn, maar dan moet er wel verdomd hard worden gedouwd. En niet zo maar door willekeurige keurige burgers maar liefst door lieden die zelf enig verstand hebben van „instanties”.

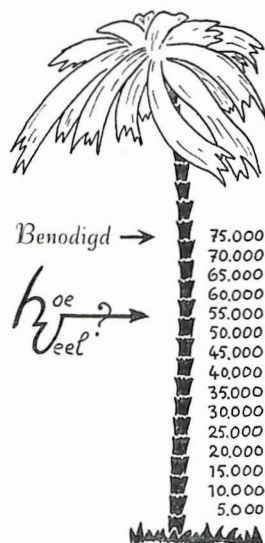
„Praktisch geeft het geen enkel probleem, als Maria hier blijft”, zegt mijn krant. „Ze gaat dan weer aan het werk in het hotel en blijft hier ook wonen. Het kind kan ook worden ondergebracht in een katholieke crèche in Amsterdam. Daarvoor is al gezorgd”.

Wel, dat lijkt me uitstekend, al vind ik dat Maria Gonzalez hier ook zou moeten mogen blijven indien haar dochttertje verzorgd zou worden in een andersdenkende crèche, een oecumenische crèche bijvoorbeeld. Of misschien een mohammedaanse crèche, want ook die valt sinds kort immers onder de speciale aandacht van de paus als zijnde mede-geestverwant in het eengodendom. Wat zou de wereld er ánders uitzien, als Godfried van Bouillon dat ook had bedacht, zo'n slordige negen honderd jaar geleden... „Ondanks alles blijft Maria Gonzalez hopen, dat er in de wet toch dát beetje menselijkheid is verwerkt, waardoor ze kan blijven in een omgeving waar ze welkom is”. Zo spreekt mijn ochtendblad, en nu voor het laatst.

Want het lijkt waarachtig wel, alsof onze wetten geconcentreerde hoeveelheden on-

Giro 64.75.00 Bihar-actie

Stand op 10 januari

de kalender 1965

is uitverkocht

menselijkheid bevatten, waarin dan als uitzondering een tikkeltje humaan gevoel is opgenomen, zoiets als de winnende boon in een driekoningenbrood. Maar zó is het niet. Een democratisch volk heeft de wetten die het verdient. De wet is de juridische vormgeving van precies die menselijkheid waartoe wij gezamenlijk in staat zijn. De wet, dat zijn wijzelf, dat is de uitdrukking van onze eigen levensvisie, de formulering van ons eigen verantwoordelijkheidsbesef, de reglementering van onze eigen gedragingen. De wet is er door ons en om ons, en juist doordat de levensverhoudingen en de menselijke inzichten en mogelijkheden zich voortdurend wijzigen, is het ook nodig de wetten voortdurend te herzien. Napoleon heeft gedacht, dat zijn wetboek eeuwig zou stand houden. Maar juist voorzover wij anders denken en oordelen en handelen dan Napoleon en zijn tijdgenoten, moet ook onze wetgeving afwijken van de zijne, hoe geniaal ook in zijn tijd. „De staat verdrukt, de wet is logen”, zo luidt een versregel van Henriëtte Roland Holst uit haar vertaling van de Internationale. Wie kan die nog zingen met goed fatsoen? Want in een land dat bezig is z'n sociale vraagstukken tot oplossing te brengen en er eens in zal slagen met overheidsmaatregelen gelijke levenskansen voor allen te garanderen, in zó'n land is de wet de meest wezenlijke gemeenschappelijke waarheid, en ieder wetstekort in feite ons eigen tekort. Maar juist als men erkent dat de wet de formulering is van ons gemeenschappelijk rechtsbesef, juist als men ervan uitgaat dat de wet uitsluitend dient en mag dienen voor de bescherming van de menselijke levenswaarden, behoort men ook te concluderen dat er dus nog iets méér is dan de wet. Als er een ogenblik komt waarop de wet blijkt zich tégen de mens te richten, is tegelijk het moment aangebroken waarop de mens zich behoort te richten tégen de wet. Wij mogen niet toestaan dat er in naam van de wet en op grond van de wet dingen gebeuren die totaal in strijd zijn met de zin van die wet.

De heilige eerbied voor de wet, zoals men die nogal eens aantreft, is eenvoudig een soort van bijgeloof. Wetten zijn menselijke regelingen, niets meer en niets minder, noodzakelijke menselijke regelingen, ten dienste van het algemeen belang, en via dit algemeen belang ten dienste van de mens. Men moet ze gehoorzamen omdat alleen zo een ordelijk verloop van zaken kan worden gegarandeerd. Men moet ze zelfs gehoorzamen als ze in strijd komen met ons eigen belang, omdat het algemeen belang voor moet gaan, óók in ons eigen belang. Maar men moet niet doen of ze onfeilbaar zijn, en men mag niet dulden dat ze ons in een positie brengen waartegen ons geweten in opstand komt. Dat gebeurt hier. Want de grondvraag is niet, of de een of andere paragraaf iets voorschrijft, maar wel: of met de tenuitvoerlegging van die paragraaf waarden worden gediend die aanwijsbaar groter zijn dan de waarden die worden geschonden. De vraag is, en in menselijk oogpunt is dat de enige vraag: wat staat er op het spel als men van die paragraaf afwijkt, wat staat er op het spel als men die paragraaf opvolgt als een bevel?

Want als wij niet aanvaarden dat men door de fraze „bevel is bevel” zijn geweten op nonactief kan zetten, is het volstrekt onlogisch te menen dat de fraze „de wet is de wet” dit wel mag doen. Nog minder zelfs, zou ik menen. Want het bevel komt altijd nog van een levende mens, en de wet is een papieren instantie. We moeten oppassen, niet het slachtoffer te worden van onze eigen voorschriften, de gevangene van onze eigen wetten die bedoeld zijn om onze vrijheid te verzekeren.

Men spreekt sinds lang over het nut van een „ombudsman”, zoals die in Denemarken bestaat: een hooggeplaatst onafhankelijk man, bij wie burgers hun beklag kunnen doen indien zij menen door een overheidsinstantie te worden benadeeld, hoe dan ook. Het feit alleen al dat zo'n ombudsman handen vol werk heeft, is een bewijs dat ook een goede democratie haar menselijke tekorten heeft. Voor Nederland zou men vandaag zo'n man wensen, meer dan ooit. Hij zou misschien, vanuit zijn onafhankelijke maar invloedrijke positie de weg kennen om in de departementale sfeer duidelijk te doen verstaan, dat de wetten er zijn *ter bescherming* van de mensen, ook van de vreemdelingen, ja zelfs van een arme eenzame vreemdelinge in acute nood.

GARMT STUIVELING

lezingen voor de radio

- zo. 17 jan. VARA 9.45 uur: P. Spigt: „Mensen zonder God of gebod”.
- zo. 24 jan. VARA 9.45 uur: Libbe van der Wal: „Fatsoensrakers”.
- zo. 31 jan. VARA 9.45 uur: Mevr. S. F. Schilthuis-van der Wal: „Omdat vader 't zegt...”
- di. 2 feb. AVRO 15.30-15.45 uur: P. N. Kruyswijk: „Geestelijke verzorging bij ziekte”.
- zo. 7 feb. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.
- zo. 14 feb. VARA 9.45 uur: B. W. Schaper: „Onderweg naar volwassenheid”.

OPVOEDING IN HET GEZIN

Er is, naar mijn mening, nooit eerder in de geschiedenis een periode geweest, waarin de mensheid de wereld om zich heen zo snel en zo radicaal zag veranderen. En dit geldt wel vooral voor de jaren na de tweede wereldoorlog.

De generatie die geboren werd in de twintiger-dertiger jaren, de generatie dus waaruit de ouders van nu gerecruteerd werden, is het in menig opzicht anders gewend geweest dan de kinderen die geboren werden — laten we zeggen — omstreeks 1950. En een nog grotere kloof gaapt tussen wat de kinderen van nu gewoon vinden en tussen datgene waarmee hun grootouders opgroeiden.

Alles bij elkaar een tijdsbestek van goed zestig jaren. En hoe vaak wij ook vermanend menen te moeten „zeggen”: nou jochie, in je vaders tijd ging dat anders, hoor!, nooit zijn we er — geloof ik — beter van doordrongen dan wanneer we met de jaren tussen 1900 en 1940 geconfronteerd worden door middel van literatuur handelend over deze periode. Boeken met veel foto's, kranten-artikelen, lezingen, advertenties uit die dagen. Dan zeggen we pas: hoe is het mogelijk, dat zoveel zo snel veranderen kon... Zo snel zelfs dat hetgeen wij zelf uit die periode nog meemaakten verre geschiedenis voor ons lijkt.

Voor de grootouders was een dag naar Artis of een dagje Zandvoort hoogtepunt van een zomervakantie. Voor de ouders, waarschijnlijk, maar niet eens zo heel zeker, was er een kijkje over 'slands grenzen als de lagere schooltijd voorbij was: het dagje Artis werd dan een dagje Antwerpen of Brussel.

En nu? Wie nog niet met zijn kinderen tot Italië of Spanje doordrong loopt kans als zonderling te boek te staan en laat zijn kinderen het risico lopen dat hen werd nagehouden: „ook gek, zijn jullie nog nooit op reis geweest?”

Het nieuwtje van de radio werd in donkere schaduwen gesteld door het overrompelende element: televisie. De auto, sinds lang symbool voor rijkdom en welstand, werd tot algemeen bezit... Veel van wat voor de grootouders tot het onbereikbare behoorde, is deel geworden van wat hun kleinkinderen tot het hunne mogen rekenen. Soms, gaat het U ook zo?, soms is er opeens een detail, dat je weer vlak op het verschil tussen vroeger en nu drukt... Zoals laatst, toen meisjes van zeven en negen jaar thuis kwamen met de mededeling dat schaatsen op Friese doorlopers tot de onmogelijkheden gerekend kon worden, omdat niemand maar dan ook niemand van de vriendinnen zulke ouderwetse dingen nog had. Kunstschaatsen moesten het worden...

Een detail, maar weet U nog van toen?

Alles goed en wel overigens, wanneer we spreken over opvoeden in het gezin dan geldt dat voor het gezin van nu en mogen we niet te lang stil staan bij de verschillen tussen wat wij gewend waren en wat de jeugd gewoon vindt, of... denkt gewoon te kunnen vinden!

Als we spreken over opvoeden mogen we er

ons gerust van bewust zijn dat, wat er ook veranderde, enkele basispunten de eeuwen zullen blijven trotseren. En wel deze:

● dat opvoeden betekent leiding geven, leiding geven dat geleidelijk in een begeleiden zal overgaan,

● dat het milieu waarin het kind opgroeit van zeer grote betekenis geacht moet worden,

● dat opvoeden betekent consequent zijn.

Kinderen zijn voor ons het steeds weer ontwakende nieuwe leven. Wat wij ons in de strijd om het bestaan niet hebben kunnen verwerven, wij hopen dat onze kinderen het wel zullen bereiken. Kinderen zijn voor ons de hoop en de belofte van de toekomst en voor hen kunnen wij alles over hebben: onze werkkraft, onze bezittingen, genoegens, gezondheid en boven alles... onze liefde. Dit alles is dunkt mij, altijd zo geweest en zal altijd zo blijven.

Maar juist als wij dat zo zien, als wij kinderen zien als hoop en belofte van de toekomst, is het onze plicht hen zo goed mogelijk voor te bereiden op de taak en de plaats, die zij in de toekomst zullen hebben.

En dat nu mogen we opvoeden noemen, dit begeleiden op de weg naar volwassenheid. Er zijn mensen die graag spreken over de vorming van onze jeugd. Maar daar geloof ik niet in, tenzij het woord gebruikt wordt in zuiver overdrachtelijke zin. Als we spreken van iemand vormen, gaan we uit van de veronderstelling dat de opvoeder van het kind kan maken wat hij wil. En niets is minder waar, onze menselijke opvoeding wordt wel degelijk begrensd door lijnen die de aanleg van het kind trekt. Al leert de ervaring natuurlijk wel dat een verstandige en liefderijke begeleiding het karakter van een kind in gunstige zin kan beïnvloeden. En een ieder die een goed opgevoed kind ziet naast een verwaarloosd zal begrijpen wat hier wordt bedoeld.

Wie zijn taak als opvoeder zo volledig mogelijk wil zien, begrijpt dat een verstandige opvoeding twee dingen nastreeft, dat de opvoeding als 't ware twee aspecten heeft.

Allereerst dat deel van de opvoeding dat zich richt op het individu waarbij wij trachten het kind op te voeden tot een helderdenkend mens, zich bewust van goed en kwaad en voorts een meer sociaal gericht deel, waarbij wij het kind zien in relatie tot de plaats die het later in de maatschappij zal innemen.

Vaak is 't een met 't ander verweven, dikwijls ook doen er zich gelegenheden voor

---

personalia

D. ROETHOF-ENSING. Geboren te Amsterdam. Thans werkzaam als onderwijzeres te Wassenaar. Verbleef van 1946 tot 1956 op Curaçao. Zij werkte er als onderwijzeres aan de Shell-scholen, verzorgde jeugdprogramma's voor de Curaçaose Radio-omroep en was redactrice van het weekblad „Curaçao”.

een lezing voor de avro-microfoon van dinsdag 5 januari 1965

waarbij wij het een of het ander meer beklemtonen. Om een voorbeeld te noemen: wanneer we met een kind een boek doorpraten dat het pas gelezen heeft, richten we ons bij voorkeur op genoemde elementen als helderdenken, weten wat goed is en wat kwaad enzovoorts. Wanneer een kind met ons moeilijkheden bepraat waarin het op school verzeild raakte: aanpassingsmoeilijkheden, niet kunnen wennen aan een onderwijzer of leraar, ruzies met medeleerlingen en dergelijke, dan komt veel meer dat punt van opvoeden tot gemeenschapsmens om de hoek kijken.

Nu zijn het echter niet alleen de ouders die de opvoeders zijn van het kind dat aan hun zorgen werd toevertrouwd en bij de opvoeding in het gezin hebben wij daar wel degelijk rekening mee te houden, dunkt mij. Het kind krijgt, al vrij snel zelfs, te maken met andere mensen en kinderen in zijn omgeving.

Vaak onderscheidt men dan ook tussen opzettelijke en niet opzettelijke opvoeders, en dan zijn het met name de ouders en de onderwijzers, later de leraren, die men tot de opzettelijke opvoeders rekent.

De niet-opzettelijke opvoeders vindt men in zowel als buiten het gezin; denk maar aan broertjes en zusjes, voorts aan familieleden, grootouders, denk ook aan het huis waarin het kind woont en de plaats waar dit staat, aan de burens, aan sociale toestanden, aan vriendjes en vriendinnetjes, aan radio, televisie en aan boeken. Een reeks die nog met vele andere mogelijkheden valt uit te breiden.

Maar al spreken we van niet-opzettelijke opvoeders, daarmee is nog niet gezegd dat de opzettelijke opvoeders hier niets mee te maken zouden hebben of dat zij er hun invloed niet op zouden kunnen uitoefenen. De ouders als opzettelijke opvoeders staan heus niet machteloos, integendeel, zij kunnen deze invloeden van buiten-af zoveel mogelijk inpassen binnen de eigen opvoeding. Daarom ook mogen wij ons, binnen zekere grenzen, bemoeien met de keuze van vriendjes en vriendinnetjes — een moeilijk punt vaak, ik weet het — met de keuze van radio- en televisieprogramma's, met die van boeken, van clubs en verenigingen... Ik zou het zelfs zo willen stellen: zelfs de keuze van uw eigen vrienden is belangrijk. Want ik ben er zeker van, dat een kind dat thuis getuige is van gesprekken over niet alledaagse dingen en waar de dingen van elke dag in redelijkheid naar alle kanten bekeken worden, dat zo'n kind daarvan een gunstige invloed ondervindt op zijn eigen verdere ontwikkeling.

Wanneer wij het nu eens kunnen worden over de stelling dat opvoeden betekent leiding geven, na hetgeen zoëven ter sprake kwam, dan zal het wel begrijpelijk zijn dat dit leiding geven in een humanistisch gezin op enkele punten anders geaard is dan in een christelijk gezin. Maar ook dat bepaalde grondprincipes dezelfde blijven. Humanist zowel als Christen zal er bij de opvoeding naar streven het kind en als individu en als toekomstig gemeenschapsmens zoveel waarden mee te geven dat het kind als gelukkig en volwaardig lid van de maatschappij zijn plaats kan innemen. Wanneer de wegen die we daarbij bewandelen soms uiteenlopen dan moeten we daar van

dunkt mij de oorzaak zoeken in de sfeer van het geloof.

Gelovige ouders, tot welke godsdienstige richting zij ook behoren, zijn van mening dat het kind een wezen is door God aan hun zorgen toevertrouwd en dat er van hen verwacht wordt dat zij dit kind zullen helpen de weg tot God te blijven vinden. Zij leiden het kind zó, dat het zich veilig geborgen weet bij de Heer, tot Wie het zich wenden kan in angst en verdriet en vreugd en aan Wie het zijn zorgen en moeilijkheden kan voorleggen in de vorm van het gebed. Zij lezen met het kind uit de Bijbel en als de tijd er rijp voor is zal het kind grondiger kennis nemen van de Bijbel en geloofsleer tijdens de catechisatie. De opvoeders hopen dat het kind er zo van doordrongen zal raken dat God — en Hij alleen — de mens de kracht en de moed geeft tot het nemen van beslissingen en tot het stellen van daden.

Wanneer de ouders van de mening uitgaan, dat de mens en de mens alleen verantwoordelijk geacht moet worden voor zijn daden en dat de mens uit eigen kracht heeft te leren wat goed is en wat kwaad, dan zullen zij het als hun taak zien hun kinderen in deze richting te leiden. De verantwoordelijkheid van de humanistische opvoeders drukt, volgens mij, extra zwaar, maar het is een eigen gekozen verantwoordelijkheid en een keuze waar men in de loop der jaren naar toe is gegroeid.

Het open karakter van het humanisme, waarmee ik bedoel dat een humanist wil openstaan van andersmans mening, er kennis van wil nemen en er over wil praten, zal maken dat ook het humanistisch gezin een open karakter vertoont. De opvoeders zullen het kind niet willen dwingen in een bepaalde richting te denken of te blijven denken als blijkt dat het kind zich daar niet gelukkig bij voelt en een andere richting wenst op te gaan. Dat dit vroegtijdige appél op de eigen verantwoordelijkheid van 't kind iets anders is dan alles maar zoveel mogelijk door de vingers te zien, hoef ik wel niet te onderstrepen. Juist terwille van die eigen verantwoordelijkheid zal het nodig zijn in het humanistisch gezin redelijk en openlijk over allerlei problemen te praten, waarbij die van de verschillen tussen Christen en humanist zeker niet onbesproken zullen blijven. De mening die men wel hoort verkondigen dat de Bijbel in het humanistisch gezin een gesloten boek is zou ik krachtig willen tegenspreken. Het kind zal van de Bijbel kennis nemen zoals het van zovele andere hoogstaande, leerzame kortom goede boeken kennis krijgt.

De humanistische opvoeder die zijn taak niet zo ruim mogelijk verstaat, schiet naar mijn gevoel als opvoeder te kort. Als het waar is dat, zoals de pedagoog Bigot het eens uitdrukte de taak van de opvoeding is de in het kind aanwezige gegevens zo te leiden, dat het en als individu en als gemeenschapsmens de voor hem bereikbare innerlijke vrede vindt, dan geloof ik dat elke opvoeder, christen of humanist die dit wil nastreven van het goede hout gesneden is. En dan meen ik ook, wanneer onze intenties zo gericht zijn, dat het voor de wereld weinig verschil zal maken welke wegen de opvoeder daarbij wenst te bewandelen.

D. ROETHOF-ENSING

URENDAGEN

Vergis ik mij niet, dan zal dit woord u bereiken, wanneer de oliebollen alweer verteerd of althans zeer taai zijn. Het is werkelijk niet overdreven: als een schaduw vliegen ze heen, die uren dagen maanden jaren. En al het heden wordt verleden, da's nogal duidelijk. Daar staat echter tegenover, dat alle toekomst te zijner tijd heden zal worden, zodat niemand bang behoeft te zijn, dat het heden uitgeput zal raken. Voorzover het lied van de uren dagen maanden jaren u niet meer helder voor de geest staat, herinner ik u er aan, dat het eindigt met de woorden: „Schoon 't u toegerekend blijft". Dus geen dulle dingen doen in 1965!

Zoals gij ziet ben ik nog niet helemaal op dreef. Daar heb ik de eerste dagen van januari altijd wat moeite mee. Zo'n jaar is dan weer zo onafzienbaar lang. Daar moesten wij eigenlijk blij mee zijn en nu ik het goed bedenk is deze constatering wel zeer in tegenspraak met de heenvliegen-als-een-schaduw-theorie.

Hier doet zich een boeiend, hoewel overoud probleempje voor, de betrekkelijkheid van de tijd. De achter ons liggende tijd is kort, de voor ons liggende lang. Op 31 december is een jaar niets, een zucht, een schaduw, een oogwenk. Op 1 januari is een jaar driehonderd vijftienzestig dagen, een eindeloze witte weg, waarlangs een man zich driehonderd vijftienzestig keer staat te scheren. (Ik zonder de elektriciens die zich in bed liggen te scheren nu even uit. Deze vorm van decadentie acht ik hoogst afkeurenswaardig. Een bed is om in te lezen en te slapen, niet om in te scheren). Hij zal zich rond tweeduizend keer de handen wassen en, gelijk Kästner terecht opmerkt, steeds dezelfde handen. Men moet reeds geeuwen als men aan zichzelf denkt.

Aangezien het mijn vak is allerlei zaken op te schrijven, moet ik er rekening mee houden, dat ik het komende jaar weer een paarhonderdduizend woorden tot zinnen zal moeten schikken. Dat mislukt wel eens. Het komt voor, dat ik een stukje overlees en tot mijn schrik bemerk, dat er wel woorden staan, doch dat kop en staart er aan ontbreekt. Dat is heel triest, want ik word betaald voor goede zinnen annex kop en staart. Gelukkig zijn er nog zetters aan wie men dan de schuld kan geven, hoewel deze mannen dan weer verwijzen naar de correctie en de opmakers.

Als ik u meedeel, dat ik reeds een jaar of zes, zeven te dezer plaatse moest erkennen, dat ik tot de overrijpe jeugd behoorde, zult gij begrijpen, dat er voor mij reeds heel wat uren jaren maanden jaren als een schaduw heengevlogen zijn. Enige tijd geleden vermeldde een dagblad dat een persoon het slachtoffer was geworden van een noodlottig verkeersongeval. „De oude man werd naar

het ziekenhuis gebracht", zo eindigde het bericht, waaruit eerder gebleken was, dat de oude man juist het getal van mijn jaren telde. Goed, men moet zich er overheen kunnen zetten, maar bitter blijft het.

Soms, als ik de maanden jaren uren dagen overzie, komt het mij voor alsof er niets wezenlijks is gebeurd. Zeker, men heeft lezen geleerd en enig schrijven, men is gehuwd, heeft enkele kinderen en vervolgens kleinkinderen gekregen, men heeft een paar wereldoorlogen zien voorbijgaan en straalvliegtuigen. Men komt er dan wel eens toe zich af te vragen, waarop nu verder het wachten nog is. Misschien, waarschijnlijk, zullen er nog een paar kleinkinderen komen, die zich later vagelijk een zeer oud en wrevelig persoon zullen herinneren tegen wie zij grootvader moesten zeggen. De straalvliegtuigen zullen nog wat supersonischer worden en de televisie op het vijfde of zesde net zal kleuren gaan vertonen. Ik heb er geen behoefte aan en het allerminst aan nog een wereldoorlog.

Gelukkig overkomt mij dit echter maar zelden. Vaker gebeurt het, dat ik, terugziende, bij mijzelf denk: „Alle mensen, wat een jaren uren dagen maanden! En wat is er veel gebeurd! Die zoele zon over de weiden en daarin wandelend wij beiden. Die heerlijke spanningen waarin ik geleefd heb en nog leef. De geslaagde ondernemingen. De boeiende veranderingen die ik heb mogen aanschouwen en die nog maar steeds doorgaan. Die kinderen die allang geen kinderen meer zijn, maar die ons nog steeds zo na aan het hart liggen. Die kleinkinderen die nu nog zo argeloos bezig zijn zich op het jaar tweeduizend voor te bereiden. Welk een belangwekkende wereld. Welk een belangwekkend proces in het leven.

En wie weet, wat voor bijzonders er nu weer in 1965 gaat gebeuren. Niet minder dan driehonderd vijftienzestig keer opstaan om nieuwe avonturen tegemoet te snellen. Driehonderd vijftienzestig dagen om plezier te hebben in de zon en de regen, de wind en de mist, de mensen, het eten en drinken, de dagtaak en de ontspanning. Om nog te zwijgen over de driehonderd vijftienzestig keren dat ik in bed hoop te stappen en het nachtelijk boekwerk ter hand hoop te nemen.

Een kostelijk perspectief. Eigenlijk jammer dat het alweer Driekoningen is. Een mens komt tijd tekort om dit allemaal te genieten. Want maandendagen uren jaren (heb ik dat al gehad?) vliegen als een schaduw heen. Gelukkig komt de pensioengerechtigde leeftijd langzamerhand in zicht. Dan zullen wij eindelijk tijd krijgen om het vele te verrichten, dat tot nu toe wegens tijdsgebrek moest blijven liggen. Er is nog een goede kans op een batig saldo en dat is nodig, want, ik zei het u reeds: alles wordt ons toegerekend.

H.H.